

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Övergångstidens metallkonst : en kritik av kritiken
Holmqvist, Wilhelm
Fornvännen 1973(68), s. 109-111
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1973_109
Ingår i: samla.raa.se

Debatt

Övergångstidens metallkonst

En kritik av kritiken

Av Wilhelm Holmqvist

Det senaste häftet av Tor, Tidskrift för nordisk fornkunskap, Uppsala universitet, Vol. XIV, 1970-1971 har fått en extra titel »Source Criticism». Där publiceras de första artiklarna i en serie, som tillkommit under Bertil Almgrens ledning vid seminariet för nordisk fornkunskap i Uppsala.

Almgren skriver själv ett kort förord, där han inskräpper vikten av att man grundar sina slutsatser på ett pålitligt (reliable) källmaterial. I särskilt hög grad bör detta gälla kronologiska ståndpunktstaganden.

Utan tvekan måste man till hundra procent hålla med Almgren på denna punkt, och hans studenter i Uppsala är att gratulera till att redan från början av sina studier få dessa berättigade vetenskapliga renlighetskrav tillgodosedda.

I det senaste häftet av Tor kommer nu denna »nykritiska» skola till tals i form av små avhandlingar levererade för erhållande av tre betyg vid seminariet.

Tyvärr blir man inte odelat förtjust vid denna första bekantskap. Det förefaller nämligen som om den kritiska inställningen till det arkeologiska källmaterialet ibland ersatts med en kritik av personer, vilka tidigare sysslat med samma material.

Det är inte utan att det vidlåder den kritiska Uppsalaskolan något av samma — låt oss säga — omogenhet. Det är psykologiskt sett lätt att förstå att en ung adept som finner att en äldre forskare begått något fel, gärna vill briljera med detta. Mannen som mördade Salin, som mördade Nerman, Holmqvist, Werner osv., sådant smakar i

kamratkretsen. Men det kan utgöra en stor fara därför att man lurar sig själv till att tro på egen ofelbarhet. Man lägger sig till med en överlägsen attityd som försvårar all uppriktig vetenskaplig kontakt. Och ändå är det till sist bara så att man sett grandet i sin broders öga utan att varsebliva bjälken i sitt eget.

Ibland blir kritiken makaber, särskilt när den riktar sig mot döda forskare eller mot sådana verk av ännu levande forskare, som inte längre är relevanta, eftersom vederbörande i senare arbeten ändrat ståndpunkt. Kritiken utmynnår då i ett dödgräveri för dess egen skull och kan knappast tjäna något vettigt ändamål. — Det måste finnas andra sätt att öva den kritiska iakttagelsen.

Jag vill i det följande endast ta upp en av de publicerade artiklarna till ett kort genmäle, eftersom den avser just ett av mina egna arbeten. — Det är Blomkvists artikel om fem uppländska silverskatter.

Författaren säger där (s. 10) att hans kritik inte i något avseende gäller de ingående stilhistoriska analyser som utgör tyngdpunkten i Holmqvists arbete, utan att den helt har inriktats på dateringsfrågorna. För den som helt flyktigt ögnar igenom hans artikel kan det kanske förefalla som om han helt skulle underkänna de av mig framställda kronologiska värderingarna. Men så är inte alls fallet. I grund och botten är vi rätt eniga. Blomkvist pläderar för en period 1060/70-1130/40, som aktuell i sammanhanget. För egen del understryker jag på *upprepade ställen* i mitt arbete pe-

rioden 1050–1150 såsom varande den aktuella. Jag nämner exempelvis på s. 146 »... att huvuddelen av det här behandlade materialet bör placeras inom epoken 1050–1150...». Jämför även s. 64 ff., s. 95, s. 140, s. 144, s. 156 och s. 161. På den sistnämnda sidan läser man bl. a. följande: »Det har därav framgått att särskilt epoken 1050–1150 har ett rikt material att bjuda, vilket på ett naturligt sätt ansluter till den kristna konst av mera internationellt kynne, som från och med mitten av 1100-talet vinner spridning i de nordiska länderna.»

Så långt torde således Blomkvist och jag vara eniga. Sedan kan han ju med all rätt klaga på mitt sätt att myntdatera. Men då måste han samtidigt betänka att jag skrev mitt arbete i *opposition* emot gamla inkörda uppfattningar och att jag medvetet sökte efter sena dateringsgrunder. — Fast sådant vågar man väl inte högt uttala, än mindre skriva. —

Blomkvist ägnar de i silverskatterna ingående skålar en ganska stor uppmärksamhet. För deras datering söker han sig tillbaka ända till 900-talet, nämligen en silverskatt från Terslev i Danmark med slutmynt präglat mellan 941 och 952. Han söker till och med få fram ett slags motsvarighet i Danmark till den uppländska gruppen av silverskålar. Jag förstår verkligen inte varifrån han får dessa funderingar. Den silverskål i Terslevskatten, som han syftar på, har ju ingenting med de uppländska att göra. Det räcker inte med att det är fråga om silverskålar, de måste också ha stilegenskaper gemensamma, som är utslagsgivande. Terslevskålen har bl. a. en helt annan typ av kanelering än Uppländsskålar.

Med den nykritiska grundsyn, som man förfäktar i Uppsala, skulle jag således avföra Terslevskålen ur diskussionen. Jag anser det vidare självklart att man inte åberopar någon skål som finns avbildad på Bayeuxtapeten (s. 20). Man vet ju inte ens vilket material den skall avses vara gjord av, och man ser inga detaljer. En kritisk analys stöter här på oöverstigliga hinder.

Det är intressant att konstatera att Blomkvist trots sin hyperkritiska inställning ac-

cepterar den vanliga dateringen av Jellingestenen till 960–80 e. Kr. (15 f.). Finns det verkligen inga som helst tvivel om dateringens »reliability»? Står det skrivet på stenen att den höggs vid den tiden? Nej! Och ändå säger Blomkvist att Jellingestenen i egenskap av historisk inskrift är en av Nordens allra bäst daterade runstenar.

Jag vet inte om Blomkvist besvärat sig med att läsa sidorna 162 ff. i mitt arbete, avfattade på engelska språket, och där jag på sidan 165 f. går in på frågan om Jellingemonumenten och deras datering. Min där framlagda mening kan för all del uppfattas som strunt och nonsens, men då vill jag sannerligen bli ordentligt vederlagd. Det skulle kräva för stort utrymme att här i detalj upprepa min argumentering, jag måste hänvisa till min skrift, men efter genomläsandet av denna torde det vara svårt för en person med vaket kritiskt omdöme att spika fast dateringen av Jellingestenen. B. kommer vid omnämmandet av Jellingestenen in på den tanken att denna skulle »i princip» ha kunnat inspirera till exempelvis Veingekorset och säger i anslutning till detta att likhet inte innebär samtidighet. Han rör sig här på mycket grumligt vatten, och man förstår inte riktigt hur han vill ha det. Han måste ju veta att sökandet efter likheter är en fundamental regel i all konsthistorisk och jämförande arkeologisk forskning. Om han då finner »likheter» mellan Jellingestenen och Veingekorset — vilket ju i och för sig tål att tänka på — varför är då de isländska plankorna så absolut ointressanta »ur vår synpunkt»? Ur min synpunkt borde nog B. tänka över den problematiken litet bättre.

Jag nämner detta därför att B. redan i sin inledning förklarar sig avse endast en kritisk granskning av *dateringsproblemen*. Han säger samtidigt att hans kritik inte gäller de stiltoriska analyserna, men inte desto mindre trasslar han gång på gång in sig själv i stilistiska värderingar, som lämnar mycket övrigt att önska. Det står helt uppenbart att B. inte är särdeles väl orienterad inom övergångstidens konst i Norden och det övriga Europa, och man måste rent

av fråga sig om han verkligen slagit upp den litteratur, jag hänvisat till i min avhandling. Hans egen litteraturlista är i det torftigaste laget. Men jag vill inte nu gå närmare in på de stilistiska aspekterna, eftersom B. själv uttryckligen förklarar att han *inte avser* det stilhistoriska. Ytterligare en sak ville jag dock gärna påpeka. Varför slänger B. utan mera ingående argumenterande de ryska silverskålarna åt sidan? Är det bara därför att de av rysk forskning placeras så sent? Skulle inte detta faktum i stället vara en ytterst intressant aspekt för en forskare, som just sysslar med dateringsproblem?

Det stilistiska sambandet är ju helt uppenbart, och hur vill man då förklara

detta? Man kan väl inte bara utesluta en föremålsgrupp utan prövning bara av den anledningen att den inte stämmer med de egna ritningarna.

Av myntdaterande skatter med silverskål har B. förbisett skatten från Haraldsborg vid Roskilde i Danmark. Den innehåller 628 mynt präglade för Erik Emune († 1137) samt bl. a. en silverskål av samma slag som i Älvkarlebyskatten, och alltså med en dekor, som i alla avseenden överensstämmer med dopfunten från Voer i Danmark. Detta samt det faktum att det finns starka stilistiska anknytningar mellan skatten i Gamla Uppsala och Älvkarleby kunde kanske även ange en god dateringsgrund. Men på den punkten är ju B. och jag ganska eniga.